

СКОЛІЇ (SCOLIIDAE, HYMENOPTERA) НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «БІЛОБЕРЕЖЖЯ СВЯТОСЛАВА» ТА ЇХ ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

Наведено попередній список представників родини Scoliidae Національного природного парку «Білобережжя Святослава». Представлено результати досліджень щодо біотопічної приуроченості та трофічних зв'язків представників родини та оцінка їх созологічного статусу.

Ключові слова: родина Scoliidae, перетинчастокрилі, видовий склад, біотопічна приуроченість, трофічні зв'язки, созологічний аналіз.

Приведен предварительный список представителей семейства Scoliidae Национального природного парка «Белобережье Святослава». Представлены результаты исследований биотопической приуроченности и трофических связей представителей семейства и оценка их созологического статуса.

Ключевые слова: семейство Scoliidae, перепончатокрылые, видовой состав, биотопическая приуроченность, трофические связи, созологический анализ.

A preliminary list of the Scoliidae family representatives of the National Natural Park «Biloberezhya Svyatoslava» is given. Biotopical and trophic relations of the family study results, sozology status evaluation are presented.

Key words: family Scoliidae, Hymenoptera, species list, biotopical confinement, trophic relations, sozology analysis.

Вступ. Однією з основних складових науково-дослідної діяльності всіх новостворених об'єктів природно-заповідного фонду є проведення інвентаризації флори та фауни територій, що охороняються, та созологічний аналіз їхніх компонентів.

Планомірне вивчення ентомофауни Кінбурнського півострова розглядається як один із пріоритетних напрямів наукової діяльності НПП «Білобережжя Святослава» через слабку вивченість більшості груп комах території парку. Однією з цих груп є жалоносні перетинчастокрилі, серед яких представники родини Scoliidae – важливі з наукової та господарської точки зору як ефективні запилювачі та ентомофаги.

Аналіз досліджень і публікацій. Постійне стаціонарне проведення наукових досліджень на території Кінбурнського півострова в межах Миколаївської області почалося в 1937 році з включення ділянки «Волижин ліс» до складу Чорноморського біосферного заповідника. Пізніше в 1992 році рішенням Миколаївської обласної ради був створений Регіональний ландшафтний парк «Кінбурнська коса» площею 17890,2 га. У 2011 році після розробки наукового обґрунтування необхідності створення національного парку на території Кінбурнського півострова був створений НПП «Білобережжя Свято-

слава». До складу парку, окрім Кінбурнської коси, включено ділянку «озеро Солонець-Тузли», розташованої на правобережжі Дніпровсько-Бузького лиману. Загальна площа парку становить 35223,15 га [3; 5].

Вивчення існуючої літератури щодо представників родини Scoliidae вказує на наявність на території парку двох видів сколій: *S. maculata* Drury, *S. hirta* Schrg., без конкретних даних про розповсюдження цих видів по території Кінбурнського півострова та їх екології [4].

Задачі дослідження. У цьому дослідженні нами були поставлені такі задачі:

1. Вивчення видового складу родини Scoliidae Національного природного парку «Білобережжя Святослава»;
2. Вивчення біотопічної приуроченості та трофічних зв'язків представників родини;
3. Проведення созологічного аналізу сколій території парку.

Матеріал та методи. Вивчення фауни та екології представників родини Scoliidae проводилося продовж вегетаційного сезону 2012 року на території НПП «Білобережжя Святослава», а також на прилеглих до нього територіях як на Кінбурнському півострові в межах Миколаївської області, так і на правобережжі

Дніпровсько-Бузького лиману в районі озера «Солонець-Тузли» та околицях міста Очаків.

З метою вивчення характеру розповсюдження сколій на території парку дослідження проводилися в різних, найбільш типових біотопах Кінбурнської коси: піщані степи (урочища Нижні Кучугури, Василівські Кучугури), водно-болотні угіддя («Бієнкові плавні», Василівські плавні, узбережжя Ягорлицької затоки), листяні гайки (урочище Комендантське, «Ковалівська сага»), надморські піски, штучні соснові насадження [1; 2]. Ідентифікація представників родини Scoliidae проводилася за визначниками Штейнберга та Тобіаса [6; 8].

Результати дослідження та їх обговорення. За період вегетаційного сезону 2012 року на території Кінбурнського півострову в межах НПП «Білобережжя Святослава» та Рибаківського науково-дослідного та природоохоронного відділення НПП на правобережжі Дніпровсько-Бузького лиману зареєстровано 3 види роду *Scolia* (*S. maculata* Drury, *S. hirta* Schr., *S. dejeani* v. d. Linden) та 1 вид роду *Campsocolia* (*C. sexmaculata* F.).

Під час аналізу біотопічної приуроченості представників родини бралися до уваги такі особливості біології розвитку та трофічних зв'язків сколій. Всі види сколій розвиваються в личинковому періоді, як ектопаразити личинок пластинчастовусих жорсткокрилих. Нормальним і типовим господарем *S. maculata* Dr. в природних умовах є личинки жука-носорога (*Oryctes nasicornis* L.). Личинки *S. hirta* Schr. розвиваються на личинках бронзовок роду *Potosia*. Господарі *S. dejeani* v. d. Linden у природних умовах – східні та західні травневі хрущі (*Melolontha hippocastani* L. і *M. melolontha* L.), а також мармурові хрущі (*Polyphylla fullo* L.). Личинки *C. sexmaculata* F. розвиваються на личинках різних видів роду *Anoxia* [6; 8].

Всі види сколій потребують імагінального харчування. Воно відбувається виключно за рахунок нектару. Змішаний, смоктально-лижучий тип ротового апарату великою мірою не дозволяє сколіям використовувати зростнопелюсткові квітки з витягнутими віночками. Сколії відвідують головним чином більшість видів рослин зі зручною для харчування формою квітки, переважно білого, блакитного, синього, фіолетового кольорів [8].

Аналіз існуючих літературних даних про розповсюдження *S. maculata* Drury на території Кінбурнського півострова в межах Миколаївської області вказує на велику рідкість цього виду. Відмічені лише одиничні знахідки за багато років спостережень [1]. За період 2012 року не було зареєстровано жодної особини *S. maculata* Drury на Кінбурнському півострові в межах НПП. У той же час відмічена велика концентрація представників цього виду на правобережжі Дніпровсько-Бузького лиману, на територіях, що примикають до Рибаківського науково-дослідного та природоохоронного відділення, та в місті Очакові, що пов'язано з великою щільністю популяції

основного господаря сколії – *Oryctes nasicornis* L., який активно розмножується в межах населених пунктів у компостних кучах і гниючих пнях великих дерев. Вид занесений до Червоної книги України. Природоохоронний статус – неоцінений.

Вивчення розповсюдження *S. hirta* Schr. на території НПП говорить про значну рідкість цього виду. Спорадично зустрічається на всій території Кінбурнської коси, але ніде не утворює скупчень. Дотримується відкритих біотопів – піщаних степів, луків. Не зареєстрований нами на правобережжі Дніпровсько-Бузького лиману.

За результатами спостережень 2012 року, *S. dejeani* v. d. Linden є найбільш розповсюдженим зі всіх зареєстрованих видів сколій національного парку. Відмічений на Кінбурнському півострові та на територіях, що примикають до озера Солонець-Тузли. Утворює скупчення в місцях харчування імаго як у внутрішніх районах півострова, так і по узбережжю Чорного моря та Ягорлицької затоки. Зустрічається на відкритих степових ділянках і в розріджених штучних насадженнях сосни.

C. sexmaculata F. зареєстрована в кількості трьох екземплярів за весь період спостережень у внутрішніх районах півострова, а також на узбережжі Ягорлицької затоки. Зустрічається у відкритих піщаних стаціях.

Вивчення наявних літературних даних про імагінальне харчування сколій говорить про обмежене коло родів рослин, яким надається перевага. Для степових видів особливо характерно харчування на видах родів *Eryngium*, *Echinops*, *Thymus* [8]. Найбільш бажаними для відвідування видами рослин на Кінбурнському півострові для *S. hirta* Schr. та *S. dejeani* v. d. Linden виявились: головатень руський (*Echinops ritro* L.), миколайчики приморські (*Eryngium maritimum* L.). Імаго *S. maculata* Drury найчастіше зустрічається на різних складноцвітих. *C. sexmaculata* F. зустрічалась на рослинах головатень руський (*Echinops ritro* L.) та чебрець дніпровський (*Thymus borysthenicus* Klokov et Des.-Shost.).

З чотирьох зареєстрованих на території НПП «Білобережжя Святослава» видів сколій до Червоної книги України занесена *S. maculata* Drury [7].

Висновки. За період досліджень 2012 року на території НПП «Білобережжя Святослава» зареєстровано 4 види родини Scoliidae. Проведено дослідження щодо біотопічної приуроченості та трофічних зв'язків представників родини.

Аналіз видового складу сколій Національного природного парку «Білобережжя Святослава», характеру розповсюдження представників на території Кінбурнської коси, їх соціологічного статусу дозволяє розглядати територію НПП як важливу природоохоронну територію, яка повинна мати важливе значення в збереженні рідкісних представників ентомофауни та біорізноманіття регіону в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Довідник найцінніших природних територій Кінбурнського півострова в межах Миколаївської області / [під ред. Г. В. Коломієць, Я. І. Мовчан, Т. І. Котенко]. – К. : Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, 2008. – 96 с.
2. Кінбурн: перспективи збалансованого розвитку. Серія : Збереження біорізноманіття в Приморсько-степовому екокоридорі / [під ред. Г. В. Коломієць]. – К. : Громадська організація «Срібна чайка», 2008. – 48 с.
3. Козловський Ю. І. Історія створення та основні напрямки діяльності Національного природного парку «Білобережжя Святослава» / Ю. І. Козловський, А. Ю. Непєїн, Д. Д. Попов // Матеріали III Наукових читань пам'яті Сергія Тарашука. – Мигія : НПП «Бузький Гард», 2012. – С. 57–62.
4. Літопис природи регіонального ландшафтного парку «Кінбурнська коса», 2011 р.
5. Мойсієнко І. І. Історія та проблеми створення НПП «Білобережжя Святослава» на Кінбурнській косі / Іван Іванович Мойсієнко // Збірник тез доповідей : IV Відкритий з'їзд фітобіологів Причорномор'я присвячений ювілею професора Михайла Федосійовича Бойка (Херсон, 19 січня 2012 р.). – Херсон : Айлант, 2012. – С. 94–95.
6. Тобиас В. И. Надсемейство Scolioidea // Определитель насекомых европейской части СССР / Под общей редакцией доктора биологических наук Г. С. Медведева. – Том III. Перепончатокрылые. Первая часть. Вып. 119. – Ленинград : Наука, 1978. – С. 47–58.
7. Червона книга України. Тваринний світ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.redbook-ua.org>.
8. Штейнберг Д. М. Фауна СССР. Насекомые перепончатокрылые / Дмитрий Максимилианович Штейнберг. – Москва-Ленинград : Издательство Академии наук СССР, 1962. – Том XIII : Сем. Сколии (Scolioidea). 1962. 186 с.

Рецензенти: Грабак Н. Х., д.с.-г.н., професор;
Патрушева Л. І., к.геогр.н., доцент.

© Непєїн А. Ю., Непєїна Г. В., 2012

Дата надходження статті до редколегії 13.02.2012 р.

НЕПЄІН Андрій Юрійович – провідний науковий співробітник наукового відділу Національного природного парку «Білобережжя Святослава», м. Очаків.

Коло наукових інтересів: ентомологія, репродуктивна біологія.

НЕПЄІНА Ганна Володимирівна – старший викладач кафедри екології та природокористування Чорноморського державного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв.

Коло наукових інтересів: загальні питання екології та екологічної освіти.